

Mąstymas – tai labai sudėtinga žmogaus psichikos veiklos forma. Ji neatsiejama nuo žodžio ir kalbos.

Mąstymo pagalba žmogus nustato ryšius tarp daiktų ir reiškinių, atranda jų tarpusavio sąveikos priežastis, atkuria tai, kas buvo suvokta anksčiau. Tai daiktų ir reiškinių bendrųjų, esminių savybių pažinimas.

Norėdamas pažinti pasaulį, žmogus pirmiausia jį tiria, analizuoja, suskaidydamas į atskiras dalis, vėliau šias dalis sujungia į visumą, lygina su kitais daiktais ar reiškiniais, atrasdamas daiktų ar reiškinių panašumus ir skirtumus. Dar aukštesniame mąstymo proceso lygyje žmogus kelis daiktus ar reiškinius jungia į visumą pagal jų esminius požymius. Mąstymo procesą užbaigia abstrahavimas (lot. abstrahere – atitraukti) – apibendrinimas atitrūkus nuo konkrečių jutiminių daikto savybių.

Liguistojė būklėje gali sutrikti mąstymo forma arba turinys. Sutrikus mąstymo formai nukenčia mąstymo kryptingumas, vientisumas bei tempas. Sutrikus mąstymo turiniui, žmogaus mintys nebeatitinka tikrovės.

Mąstymo formos sutrikimai

Pakitęs mąstymo formai, neretai keičiasi mąstymo tempas. Jei mąstymas pagreitėja, mintis veja mintį, jų tampa tiek daug, kad žodžiai nespėja sekti minčių. Tokio žmogaus kalba pasižymi greitu tempu ir tam tikru nenuoseklumu, nes dėl minčių gausos žmogus nespėja suformuluoti ir užbaigti sakinių.

Kai mąstymas sulėtėja, mintys formuojasi sunkiai, dar sunkiau jos įgauna žodinę išraišką. Tada žmogus kalba lėtai, trumpais sakiniais, jam pritrūksta minčių ir žodžių atsakyti į sudėtingesnius klausimus.

Kartais žmogus į paprastus klausimus negali atsakyti trumpai, tarsi paskęsta gausybėje detalių. Tai smulkmeniškasis mąstymas. Neretai toks mąstymas kartu pasižymi ir klampumu, nes dėl gausybės smulkmenų sunku pereiti nuo vienos minties prie kitos.

Kartais, nepaisydamas naujo klausimo, žmogus vis grįžta ir grįžta prie ankstesnės temos arba mechaniškai kartoja tuos pačius žodžius ar frazes. Būna atveju, kai mąstymas tarsi dingsta, nutrūksta, galva ištuštėja. Toks ligonis staiga kuriam laikui nutyla, po to vėl pradeda kalbėti. Neretai tokiais atvejais pacientai sako: „dingo mintis...“, „nutrūko mintis...“.

Sudėtingų sutrikimų atveju kartais ligoniui atrodo, kad kažkas kitas prieš jo valią jam verčia jį vienaip ar kitaip mąstyti, manipuliuoja jo mintimis, „įdeda“ svetimą. Toks sutrikimas atspindi jau gana gilius mąstymo pokyčius ir dažnai yra sudėtingų psichikos sutrikimų simptomų kompleksų dalimi.

Kai kurių sutrikimų atveju mąstymas tampa padrikas, nes nėra ryšio tarp sakinių, nors sakinių struktūra išlaikyta, arba nerišlus kai sutrinka gramatinė sakinio struktūra: ligonis sako pavienius tarp savęs nesusijusius žodžius.

Neretai mąstymo sutrikimai ligonio kalboje įgauna tuščių išvedžiojimų formą: iš

paprasto dalyko sukuriama abstrakti problema, ji plėtojama nuklystant į abstrakčias mintis neretai surandant dirbtinių sąsajų su filosofija, kosmosu ir pan. Galutinio atsakymo į pradinį klausimą tokiais atvejais nebūna.

Kartais ligonis įvairiems žodžiams ar reiškiniams suteikia tik jam vienam žinomą reikšmę; tas žodis jam virsta simboliu. Kai simbolių mąstyme gausu, žmogus gali savaip suprasti knygos, filmo, pasakojimo ar paprastos frazės turinį. Kartais žmogus savo mintims ar pojūčiams, išgyvenimams išreikšti sugalvoja žodžius, kurių nėra jokioje kalboje.

Neretai sutrikus mąstymui samprotavimai ir sprendimai neišplaukia vieni iš kių, praleidžiami svarbūs argumentai, ignoruojami faktai, nors žmogus kalba sklandžiai. Tai paralogiškas, iškreiptas mąstymas (gr. pralogs – priešingas protui).

Sunkiais atvejais ligoniai tarsi atitrūksta nuo realybės. Jis visiškai nepaiso realių įvykių. Jo tikrovė tampa tai, ką jis galvoja – tikrovė konstruojama iš jo minčių. Todėl tokių ligonių elgesys pakinta, tampa visišku etikos normų nepaisymu.

Skiriamos kelios stambios mąstymo turinio sutrikimų grupės:

- **įkyrios idėjos** – nevalingai kylančios mintys, norai, potraukiai, baimės, abejonės ir kt. Žmogus supranta šių išgyvenimų nepagrįstumą, nori jais atsikratyti, mėgina su jais kovoti. Tokių reiškinių pasitaiko ir sveikiems žmonėms – įkyriai besikartojanti girdėta melodija, medžių ar laiptelių skaičiavimas, įkyrios abejonės, ar užrakintos durys ir t.t. Normoje tokios baimės išnyksta įsitikinus, kad abejonės nepagrįstos arba užsiėmus kokia nors veikla. Kai kurių psichikos sutrikimų atveju, tokios baimės ima trukdyti įprastinei veiklai (pvz., bijantis nešvarumų žmogus keliasdešimt kartų per dieną plauna rankas ir t.t.);
- **pervertinimo idėjos** – tai mintys, sprendimai, kilę iš realios situacijos, tačiau įgiję parnelyg didelę reikšmę ir vietą žmogaus gyvenime ir veikloje. Logiškais argumentais tokiam žmogui pavyksta įrodyti jo minčių nepagrįstumą, tačiau po tam tikro laiko jos gali vėl tapti aktualios.

- **kliedesiai** – neatitinkančios realios tikrovės mintys, užvaldę žmogaus psichiką ir lemiančios jo elgesį. Jokie argumentai nepadeda įtikinti žmogaus, kad jis klysta. Įtikinėti klie dintį asmenį, ginčytis ar diskutuoti su juo beprasmiška. Kliedesių turinys be galo įvairus – nuo pavydo, persekiojimo, turto ar nuostuolio, sunkios ligos iki sudėtingų kliedesinių struktūrų apie ypatingą kilmę, reinkarnaciją, pasaulių karus ir t.t. Kliedesiai rodo, jog mąstymo sutrikimai gilūs, pakitęs visas mąstymo procesas;
- **liguistas fantazavimas** – tai žmogaus polinkis gyventi svajonėse, kurių gyvenime negali realizuoti. Sveikas žmogus skiria fantazijų ir tikrovės ribą. Liguisto fantazavimo atveju ši riba išnyksta.

Mąstymo sutrikimai dažniausiai atspindi rimtų psichikos problemų buvimą. Juos gydant dažniausiai neapsieinama be vaistų. Juos parinkti gali tik specialistai – gydytojai psichiatrai.

Mąstymas. Mąstymo formos ir turinio sutrikimai

